

บทที่ 1

สภาพทั่วไปและภูมิหลังการวิจัย

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาคล้ายกับประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยคณะราษฎร ปรากฏว่าถึงวันนี้ ยังมีเสียงวิจารณ์กันอยู่เสมอว่าประเทศไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะพัฒนาการทางการเมืองตามครรลองประชาธิปไตยของไทย (ตามแนวคิดประชาธิปไตยเสรีนิยมตะวันตก) สามารถกล่าวได้ว่าเป็นแบบล้มลุกคลุกคลานขาดความต่อเนื่อง วนเวียนอยู่ในสภาพที่เรียกว่า "วงจรอุบาทว์" (vicious cycle of politics) ลักษณะของวงจรอุบาทว์ทางการเมืองนี้คือ มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ มีการเคลื่อนไหวของนักการเมือง มีการเลือกตั้ง มีรัฐสภา ต่อจากนั้นก็มีการยุบสภา การเมืองนำไปสู่การปฏิวัติรัฐประหารแล้วก็มีกรยกเลิกรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดการร่างรัฐธรรมนูญใหม่รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเช่นนี้เกิดขึ้นซ้ำๆ ซากๆ ตลอดระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (ชัยอนันต์ ; 2530 : 1)

จากสภาพดังกล่าวทำให้ดูราวกับว่า สภาพการเมืองไทยอยู่ในลักษณะที่หยุดนิ่ง คือยังวนเวียนอยู่ในรูปรอยเดิมๆ (อย่างน้อยก็จนถึงการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534) มีตัวละครที่อยู่ในโครงสร้างทางการเมืองเดิมๆ เช่นกองทัพ ข้าราชการประจำ และกลุ่มทุนผลักดันหรือร่วมกันเข้ามาใช้อำนาจ แต่ความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ อย่างน้อยการรัฐประหารครั้งล่าสุด โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ที่พยายามเปลี่ยนแปลงการรัฐประหารของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อปี 2500 (ผาสุก; 2535 : 82) ก็ต้องถอยกลับเข้าสู่กรมกองอย่างบอบช้ำ การถอยกลับอย่างไม่เป็นท่าของรสช. นั้นปฏิเสธได้ยากว่า สภาพทางเศรษฐกิจการเมืองของไทยเปลี่ยนไปจนยากที่จะใช้กลไกเดิม ๆ คือ กองทัพ และข้าราชการประจำมาคุมไว้ได้อีก

เพื่อให้เห็นประเด็นนี้มีความกระจ่างและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนวิเคราะห์การเมืองออกเป็นสองยุค และจะกล่าวถึงโดยสังเขปเพื่อชี้ให้เห็นพัฒนาการที่เปลี่ยนไปของสังคมการเมืองไทย

ยุคแรก 2475-2516

ยุคนี้นับได้ว่าประชาธิปไตยของไทยกำลังก่อร่างสร้างตัว ด้วยความเป็นสิ่งใหม่และก่อให้เกิดขึ้นโดยคนส่วนน้อย (คือคณะราษฎร) ทำให้ประชาธิปไตยไทยเกิดการสะดุดขึ้นบ่อยครั้งจากฝ่ายอนุรักษ์ กับ คณะราษฎร เช่นกรณีพระยามโนปกรณนิติธาดา กับคณะราษฎรในประเด็นเค้าโครงเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ ที่เป็นมันสมองของคณะราษฎรสายพลเรือน หรือแม้แต่ระหว่างคณะราษฎรกับคณะราษฎรด้วยกันเอง เช่นจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ การขัดแย้งในยุคนี้น่าทึ่งที่สุด คณะราษฎรสายทหารเป็นฝ่ายควบคุมชัยชนะได้ โดยเฉพาะหลังจากเหตุการณ์กบฏวังหลวง เมื่อ 26 ก.พ.2492 (ประทีป ; 2532 : 144) หลังเหตุการณ์ดังกล่าว กองทัพบกภายใต้การนำของ จอมพล ป.พิบูลย์สงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และจอมพล ถนอม กิตติขจร ก็ได้เข้ามาพลัดเปลี่ยนกัน มีอำนาจทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ จนถึงปี 2516 ก็เกิดเหตุการณ์รัฐประหารโดยประชาชน นิสิต นักศึกษา ทำให้สถานภาพและบทบาทของกองทัพในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจต้องยุติลง (อย่างน้อยสามปี)

หากมองทางด้านกฎหมายรัฐธรรมนูญก็จะเห็นถึงอาการสะดุดของการเมืองไทย ได้มากขึ้น กล่าวคือในช่วงตั้งแต่ 2475-2516 นี้ ประเทศไทยใช้กฎหมายทั้งสิ้น 9 ฉบับคือ

1. พระราชบัญญัติธรรมนูญแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475
2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2475 (ซึ่งต่อมามีการแก้ไขสามครั้งคือ ปี2482, 2485, 2493)
3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489
4. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว 9 พ.ย.2490 (ฉบับนี้มีการแก้ไขสามครั้งคือ 2490, 2491 และแก้ไขเพิ่มเติม 2491)
5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2492
6. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2495
7. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2502
8. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2511
9. ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2515

การมีรัฐธรรมนูญฉบับที่ 9 ฉบับชั่วคราว 40 ปีนั้น แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงทางการเมือง อันมีตัวแสดงนำอย่างกองทัพ และข้าราชการประจำอย่างไม่ต้องสงสัย และช่วยตอกย้ำ สภาพวงจรอุบาทว์ทางการเมืองไทย ได้อย่างชัดเจน ใต้อาณาจักรที่ตามเมื่อเข้าสู่ยุคที่ 2 สภาพการณ์ทางการเมืองเศรษฐกิจไทยได้เปลี่ยนแปลง และก่อให้เกิดมิติใหม่ๆ ที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งมีมิติใหม่ๆ ดังกล่าวส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน

ยุคที่ 2 : 2516-ปัจจุบัน

หลัง 14 ตุลาคม 2516 ช่วงนี้นับได้ว่าประเทศไทยมีบรรยากาศของประชาธิปไตยสูง กลุ่มพลังต่างๆ ที่เคยถูกปิดกั้นการเคลื่อนไหวได้ออกมาเรียกร้องมากมายจนมีบางคนกล่าวว่า ช่วงนี้เป็นช่วงที่ประชาธิปไตยเบ่งบาน เหตุการณ์ 14 ตุลาคม ได้ส่งผลสะท้อนต่อการปลุกจิตสำนึกคนในวงกว้าง ทำให้ชนวนและคนงานกล้าที่จะเรียกร้องสิทธิของตนมากขึ้น (วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ; 2527 : 7) กล่าวคือด้านกรรมกร คนงาน นอกจากประท้วงเรียกร้องสิทธิค่าแรงต่างๆ แล้ว ยังมีการรวมตัวกันเป็นสมาคมลูกจ้างและสภาแรงงานอย่างแข็งขัน (ผาสุก ; 2535 : 79) ทางด้านชนวน มีการจัดตั้งสหพันธ์ชนวนชาวนาไร่ เราคงกล่าวได้ว่าตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ยังไม่มีช่วงไหนที่ประชาชนชาวไทย ได้แสดงออกทางการเมืองมากมายเท่ากับช่วง 2516-2519 มาก่อน แต่สภาวะดังกล่าวก็อยู่ได้ไม่นาน เมื่อมีการนำเอายุทธวิธีต่างๆ จากกลุ่มอำนาจเก่าที่ยังฝังตัวอยู่ในกองทัพ และองค์กรต่างชาติโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ที่อาศัยความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างซีไอเอ กับบรรดานายพลทั้งหลาย และหน่วยงานที่มีอำนาจสำคัญๆ เช่น กองบัญชาการทหารสูงสุด , กองอำนวยการรักษาความสงบภายใน ผสานเข้ากับการจัดตั้งกลุ่มพลังมวลชนย่อยส่งกลุ่มกระทิงแดง นวพล ลูกเสือชาวบ้าน มาทำลายพลังร่วมของชนวน กรรมกร นักศึกษา ส่งผลให้กลุ่มพลังประชาชนแตกพ่ายต้องหนีเข้าป่า หลังจากนั้นเราก็มีรัฐบาลพลเรือนขวาจัดอย่างนายธานินทร์ กรัยวิเชียรขึ้นมา และต่อด้วยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ที่เข้ามามีอำนาจได้จากการช่วยเหลือของนายทหารรุ่นจปร. 7 ที่เป็นยังเติร์กอยู่ในขณะนั้น

สิ่งที่เหลือจากการปะทะกันของฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาในช่วงตุลาคม 2519 คืออุดม

การดื่มและพลังปฏิรูปเสรีนิยมที่ย่อนแอที่สุด (เกษียร ; 2527 : 52) เพราะอุดมการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับกระแสหลักของประเทศทุนนิยมอย่างสหรัฐอเมริกา ที่เป็นหัวเรือใหญ่ในค่ายประชาธิปไตย ขณะที่รัสเซียเป็นพี่ใหญ่ในค่ายคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็น อุดมการณ์เสรีนิยมและผลพวงจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ได้สร้างและเปิดโอกาสให้คนกลุ่มหนึ่งคือนายทุนและชนชั้นกลางเติบโตขึ้น (วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ; 2527 : 6) ในเวทีการเมืองไทยจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มคนและกรอบความคิดที่พลังที่สุดในเวทีเศรษฐกิจการเมืองไทย

การปรากฏตัวของกลุ่มทุนในเวทีทางการเมืองที่เคยผูกขาดโดยทหารมาก่อนนั้น คือปรากฏการณ์ที่เป็นมิติใหม่ของสังคมการเมืองไทย ซึ่งทำให้โฉมหน้าของสังคมเศรษฐกิจการเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไป เปลี่ยนไปจนยากที่จะทำให้การเมืองไทยกลับมาอยู่ในลักษณะวงจรอุบาทว์แบบเดิมๆ ได้อีกต่อไป การกล่าวเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการดูหมิ่นกำลังของกองทัพ แต่การยึดอำนาจครั้งล่าสุด เมื่อ 23 ก.พ. 2534 เป็นการพิสูจน์อย่างดีว่า การยึดอำนาจนั้นทำให้แต่การปกครองประเทศภายใต้การเติบโตของทุน ชนชั้นกลาง และสภาพเศรษฐกิจที่ซับซ้อนเชื่อมโยงกันเป็นตาข่ายในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นเรื่องที่ทำได้ยากอย่างยิ่ง การปรากฏตัวของนายอานันท์ ปันยารชุน ในฐานะนายกรัฐมนตรี จากการเชื้อเชิญของรสช. นั้น ไม่ใช่เป็นการขึ้นมาเพื่อให้รสช. อ้างความชอบธรรมในการยึดอำนาจว่าไม่ได้ยึดอำนาจเพื่อตนเองเท่านั้น แต่เหตุผลสำคัญอยู่ที่การยากที่ทหารจะเข้ามาปกครองเสียเอง เพราะสภาพทางโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองภายในและภายนอกประเทศเปลี่ยนแปลงไป จนทหารยากที่จะเข้าบทบาทการเป็นทหารกำกับได้อีกต่อไป

ดังที่ได้กล่าวก่อนหน้านี้ว่า การปรากฏตัวของกลุ่มทุนในบริบทการเมืองไทยหลัง 14 ตุลาคม 2516 นั้น เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ทำให้คนกลุ่มนี้มีศักยภาพสูงสุดในปัจจุบัน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งไม่อาจปฏิเสธกระแสทุนนิยมโลกและประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงสงครามเย็นได้ว่ามีส่วนในการส่งเสริมอุดมการณ์ประชาธิปไตยและกลุ่มทุนเติบโตด้วย แต่สิ่งที่สำคัญมากกว่ามาจากการที่กลุ่มทุนเติบโตและพัฒนาตัวเองไปยังศูนย์กลางของอำนาจทางการเมืองแทนที่กองทัพ ขณะเดียวกันก็อาศัยการครอบงำประชาชนโดยการหนุนช่วยของวัฒนธรรมบริโภคนิยมสร้างอำนาจนำหรือการยอมรับจากประชาชน ซึ่งจะขอกกล่าวถึง

เป็นประเด็นๆดังต่อไปนี้

ด้านการเมือง

เราสามารถเห็นบทบาทของนายทุนเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างน้อยที่สุด 2 ด้านคือ เข้ามาในฐานะผู้สนับสนุน และเข้ามาในฐานะผู้มีบทบาททางการเมืองโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี การเข้ามาเป็นผู้ให้การสนับสนุนพรรคการเมืองและนักการเมืองนี้มีรูปแบบทั้งที่ให้การสนับสนุนด้านการเงิน และด้านที่เป็นกิจกรรมของพรรค (ประกาศศักดิ์ ; 2528 : 67) แม้ว่าการช่วยเหลือทางการเงิน ให้กับพรรคการเมืองยังอยู่ในลักษณะที่ไม่โปร่งใส ไม่มีการเปิดเผย คือยังมีลักษณะที่แอบทำกันอยู่ (ไชยวัฒน์ ; 2532 : 13) แต่ก็ไม่มีใครปฏิเสธว่ามีกาช่วยเหลือพรรคการเมืองจริง สำหรับเหตุผลที่ทุนให้ความช่วยเหลือต่อพรรคการเมือง เนื่องมาจากการเมืองเป็นเครื่องมือปกป้อง และเปิดทางให้กับการแสวงหาประโยชน์ให้กับธุรกิจ และการเมืองเป็นตัวกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจ (ประกาศศักดิ์ ; 2528 : 103-104) ที่ส่งผลต่อการสะสมทุนของทุนปัจเจกชนและการดำรงอยู่ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับนายทุนโดยตรง

ส่วนการเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง นับวันจะมีจำนวนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในสภาผู้แทน หรือในคณะรัฐมนตรี ซึ่งเหตุผลที่เข้ามาก็ไม่ต่างจากการเข้ามาในฐานะผู้ให้การสนับสนุน เพียงแต่มีข้อต่างตรงที่ว่า นักหนาของการต่อรอง และกำหนดทิศทางที่ส่งผลต่อการสะสมทุนของทุนปัจเจกชนและสร้างสภาพเงื่อนไขที่เอื้อต่อการดำรงอยู่ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม สามารถทำได้อย่างมีน้ำหนักมากกว่า เพราะการเข้ามาสู่การเมืองโดยตรงมีโอกาสเข้าเป็นผู้บริหารรัฐ (state manager)

ด้านสังคม วัฒนธรรม

อิทธิพลของวัฒนธรรมทุนนิยมที่เผยแพร่มาพร้อมกัลัทธิเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ตั้งแต่มีการเปิดประเทศตามการบังคับของอังกฤษในปี 2398 นั้น ได้ค่อยๆแพร่ขยายเข้ามาในประเทศไทยจนทำให้ปัจจุบันเกิดวัฒนธรรมขึ้นสองกระแส คือวัฒนธรรมชาวบ้านกับวัฒนธรรม

ทุนนิยม (ฉัตรทิพย์ ; 2534 : 211) การแพร่หลายของวัฒนธรรมทุนนิยมมาพร้อมกับสินค้าในรูปแบบต่างๆที่ไร้โอกาส ให้ความเป็นอิสระกับผู้บริโภค ผู้หญิง ผู้ชาย หรือร่างกาย ฯลฯ การไร้หรือการเสนออิสระในการบริโภคนี้จะกลายเป็นการปลูกปั่นความต้องการของผู้บริโภคหรือร่างกายในขณะเดียวกันด้วย (ฉอง พรองชัว จิบซัก ; 2531 : 67)

งานสังคมทุนนิยมทุกอย่างอาจสามารถเป็นสินค้าได้ แม้แต่ตัวมนุษย์เอง ความหลากหลายของสินค้าในระบบทุนนิยมผนวกเข้ากับกลไกด้านการสื่อสารที่ไหลบ่าไปทั่วโลกทำให้สินค้าต่างๆที่ถูกผลิตขึ้น ผู้บริโภคแทบจะไม่มองที่มูลค่าของการใช้สอย แต่มองในเชิงสัญลักษณ์และเปรียบเทียบตลอดเวลา เป็นต้นว่าเครื่องแต่งกาย หรือรถยนต์ก็ไม่ได้มองที่มูลค่าการใช้ (use of value) แต่มองว่าเสื้อผ้า หรือรถยนต์ดังกล่าวยี่ห้ออะไร กำลังอยู่ในแฟชั่นนิยมหรือไม่ การมองว่าอยู่ในสมัยนิยมหรือไม่นั้นก็เท่ากับเป็นการเลียนแบบ และโดยปรกติมักมีการเลียนแบบคนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าอย่างในสังคมไทยก็เลียนแบบนายทุน ข้าราชการระดับสูง หรือแม้แต่เลียนแบบจากโฆษณา

อาการดังกล่าวกำลังเกิดขึ้นอย่างรุนแรงในสังคมไทยและทำให้ชีวิตทัศน์ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง และทำให้วัฒนธรรมของคนเปลี่ยนแปลงด้วย ทั้งนี้เพราะชีวิตทัศน์ของคนกับวัฒนธรรมนั้นมักไม่แปลกแยกกันมากและหากมองในภาพรวมแทบจะเป็นสิ่งเดียวกัน นักวิชาการบางคนกล่าวว่า "ถ้าไม่ทำให้ชีวิตทัศน์ของคนเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของโลกทั้งโลก (คือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม) ก็ไม่อาจขยายตัวได้ เครื่องไม้เครื่องมือของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นธนาคาร ตลาดร่วม การคลัง ตลาดหุ้น ฯลฯ ก็คงไม่มีหรือไม่มีก็คงไม่อยู่ในลักษณะที่เรารู้จักกันในวันนี้" (นิธิ ; 2537 : 9) การคลังไหลและการเลียนแบบการบริโภคนี้คือวัฒนธรรมบริโภคที่กำลังครอบงำกระแสวัฒนธรรมอื่นในสังคมไทย และในสังคมโลกทั้งนี้ก็เพื่อทำให้ระบบทุนนิยมอยู่ได้

ข้อเสียของวัฒนธรรมบริโภคนิยมในระบบทุนนิยมก็คือการกล่อมเกลาคำให้ประชาชนเขาวงกต สูญเสียความคิดที่เป็นตัวของตัวเอง เพราะมีแต่มุ่งการเลียนแบบ ในทางการเมืองทำให้ประชาชนไม่สนใจเนื้อหาสาระของการเมืองหรือสนใจก็แต่เพียงผิวเผิน การ

เลือกนักธุรกิจเข้ามาสู่เวทีการเมืองมากขึ้นสาเหตุหลักๆอาจมาจากการซื้อเสียงเนื่องจากทุนมีศักยภาพในการซื้อเสียงสูง แต่เมื่อมองในแง่มุมมองวัฒนธรรมบริบทที่มุ่งการเปลี่ยนแปลงแล้ว เป็นไปได้เช่นกันที่ประชาชนเลือกนักธุรกิจเข้ามา เพราะกลุ่มคนดังกล่าวเป็นตัวแทนด้านหน้าหรือเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมบริบทที่พวกเขาเปลี่ยนแปลงอยู่นั่นเอง

ส่วนบทบาทของทุนในทางสังคม จะเห็นได้ว่าการเข้ามาเกี่ยวข้องกับสังคม และการเมืองก็เนื่องจากต้องการสร้างภาพพจน์ว่าทุนเป็นกลุ่มคนที่รับผิดชอบต่อสังคม เช่นการที่นายทุนกลุ่มหนึ่งจัดตั้งคณะกรรมการ"จรรยาบรรณ" เพื่อแก้ปัญหาการจรรยาบรรณในกรุงเทพมหานคร โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นประธานนั้นถูกอธิบายว่า เป็นการรับผิดชอบต่อสังคม คล้ายๆกับการบริจาคเงินช่วยเหลือประชาชนกรณีน้ำท่วม ติ๊กตัม ฯลฯ ผ่านทางรายการโทรทัศน์ สิ่งเหล่านี้มักถูกอธิบายว่าเป็นการช่วยเหลือสังคม แนนอนผู้เขียนเองก็เห็นด้วย หากมองตามตรรกง่ายๆว่า"ไม่มีใครได้อะไรมาโดยไม่มีการจ่ายค่าตอบแทน"ก็เป็นเรื่องธรรมดาที่นายทุนได้กำไรแล้วจ่ายค่าตอบแทนในรูปแบบต่างๆเพื่อรับผิดชอบต่อและช่วยเหลือสังคมบ้าง และหากมองในทางทฤษฎีก็ถูกอีกเหมือนกัน เพราะเป็นเรื่องที่ยากมากหากนายทุนต้องการทำอะไรเพื่อตนเองเพียงอย่างเดียว เพราะการกระทำอย่างนั้นจะถูกต่อต้านสูงจากสังคม แต่การทำอะไรออกมาในเชิงที่มีคุณธรรมด้วยนั้นจะลดการต่อต้านลงได้และทำให้อยู่ได้นาน

ปัญหาของเราก็คือระหว่างการรับผิดชอบต่อสังคมหรือการมีคุณธรรมของนายทุนกับสิ่งที่ทุนได้ประโยชน์จากสังคม อันไหนมีมากกว่ากัน ในทัศนะของผู้เขียนคิดว่านายทุนได้ประโยชน์มากกว่าสังคม อย่างกรณีการจรรยาบรรณหากสามารถแก้ไขได้ ผลประโยชน์อันดับแรกก็จะตกอยู่กับกลุ่มทุน คือทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำธุรกิจมากขึ้นนั่นเอง ทั้งนี้เพราะกรุงเทพคือหัวใจที่เป็นศูนย์กลางของการประกอบธุรกิจ ธนาคารพาณิชย์ ติ๊กวอลสตรีท ตลาดหลักทรัพย์ และเรื่องไม้เครื่องมืออื่นๆของธุรกิจสมัยใหม่ล้วนตั้งอยู่ที่นี้

กล่าวโดยรวมเมื่อมองจากมิติทางด้านการเมืองและสังคมโดยมิต้องกล่าวถึงความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุนเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงสุดในทางการเมือง พวกเขาเป็นกลุ่มคนที่เติบโตมาพร้อมๆ กับอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยหลังเหตุการณ์ 14

ตุลาคม 2516 และค่อยๆพัฒนาตนเองเข้าสู่เวทีทางการเมือง ที่เป็นศูนย์กลางของอำนาจ โดยตรง พวกเขาเข้ามาแทนที่ข้าราชการได้มากขึ้นทั้งในฐานะส.ส.และรัฐมนตรี ถึงแม้เราไม่สามารถทำนายได้อย่างเด็ดขาดว่ากองทัพจะพลิกฟื้นบทบาททางการเมืองขึ้นมาได้อีกหรือไม่ในอนาคต แต่ผลพวงจากการยึดอำนาจครั้งที่ผ่านมา การปรากฏตัวของนายอานันท์ ปันยารชุน และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พอจะกล่าวได้ว่ายากมากที่กองทัพจะฟื้นบทบาทมาคานกับทุนได้ ประกอบกับการที่ภาคสังคมประชาชนตกอยู่ในกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่มุ่งลอกเลียนแบบ ซึ่งกลุ่มทุนเองก็มีสถานะภาพเป็นผู้นำมาได้กระแสนี้ พร้อมๆกับการอ้างความรับผิดชอบต่อสังคม ในเหตุการณ์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้ฐานะภาพของกลุ่มทุนมีความมั่นคงยิ่งขึ้นในสังคม และนั่นหมายถึงโอกาสในการสถาปนาอำนาจเหนือสังคมทั้งด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ เหนือกลุ่มพลังอื่นๆอย่างเต็มรูปแบบอยู่ในเงื้อมมือของพวกเขา มากกว่ากลุ่มใดๆในสังคมที่ชื่อว่า " ประเทศไทย "

ปัญหาการวิจัย

จากสภาพต่างๆไปและภูมิหลังการวิจัย จะเห็นว่าศักยภาพของกลุ่มทุนนั้นมีสูงเด่น ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทุน และประชาชน ในช่วง 2531-2535 ซึ่งอยู่ในช่วงของสองรัฐบาลคือรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ทั้งนี้เพื่อหาเกณฑ์ของความสัมพันธ์ของทั้งสามฝ่ายว่าฝ่ายใดได้เปรียบเสียเปรียบมากน้อยกว่ากัน เหตุที่คัดค้านหาความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นเพราะในทางรัฐศาสตร์มักอ้างกันเสมอว่าเป้าหมายของการปกครอง ก็เพื่อความผาสุกของประชาชน คำกล่าวอ้างดังกล่าวฟังดูก็มีเหตุผลอย่างยิ่งแต่ในข้อเท็จจริงเรากลับพบว่าข้ออ้างดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของหลายๆประเทศ รวมทั้งประเทศไทยเองด้วย ซึ่งเห็นได้จากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีการริเริ่มสมัยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่แผนที่ 1 จนถึงแผนที่ 7 ภายใต้อำนาจทั้งหมดปรากฏว่า มีปัญหาเรื่องการกระจายรายได้มาโดยตลอด ในทางตรงข้ามภายใต้แผนดังกล่าวกลับทำให้กลุ่มทุนโดยเฉพาะทุนเงินซึ่งมีพัฒนาการเป็นปีกแผ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเติบโตขึ้นเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ เช่นกลุ่มจิราธิวัฒน์ (2490) กลุ่มโชควัฒนา (2495) กลุ่มยন্ত্রกิจ (2492) กลุ่มสารสิน (2491) กลุ่มศรีเฟื่องฟู (2495) กลุ่มสยามกลการ (2495) กลุ่มซีพี (2505) กลุ่ม

ทุนธนาคาร เช่น ธนาคารกรุงเทพแม้จะตั้งเมื่อ 2487 แต่มาโตจริงๆช่วง 2495 ธนาคารกสิกรไทย (2488) ธนาคารศรีนคร (2493) (สมภพ ; 2532 : 108-109)

กลุ่มทุนเหล่านี้ได้อาศัยโอกาสจากการส่งเสริมของรัฐทำการศึกษาสถานการณ์การผลิตการค้า โดยการร่วมทุนกับต่างชาติ จนได้เปรียบคนอื่นในสังคม นอกจากนั้นในบางช่วงที่เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจขึ้น เช่นปลายแผนพัฒนาฉบับที่ 4 (2520-2524) อันเป็นช่วงต้นๆของรัฐบาลพลเอกเปรม ซึ่งภาวะเศรษฐกิจซบเซาเนื่องมาจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลก รัฐบาลต้องแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจโดยการตั้งเอกราชเอกชนเข้าร่วมภายใต้ชื่อคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ (กรอ.) เพื่อทำการปรับนโยบายของรัฐบาลให้กว้างขึ้น กรอ.ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อกลางปี พ.ศ. 2524 แม้ว่ากรอ.เป็นแค่ส่วนหนึ่งในการดำเนินการปรับนโยบายของรัฐ แต่นักวิชาการบางคนชี้ให้เห็นว่าผลที่ตามมาจากการจัดตั้งคณะกรรมการในรูปของกรอ.ก็คือบทบาทของทุนในการผลักดันนโยบายรัฐโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านการวิ่งเต้นเป็นการส่วนตัวเหมือนกับเมื่อก่อน ทั้งนี้เนื่องจากการจัดตั้งกรอ. ได้เปิดโอกาสให้ฝ่ายทุนแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และเสนอแนะต่อรัฐบาลอย่างชอบธรรมขึ้น และนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของทุน ก็ย่อมจะออกมาง่ายขึ้น (อนุสรณ์ ; 2534 : 114) ซึ่งหากนับบทบาทของทุนที่เข้าไปสนับสนุนพรรคเป็นนักการเมืองโดยตรงในสภาหรือเป็นรัฐมนตรีอย่างทีกล่าวมา รวมกับบทบาทในกรอ. เราก็จะเห็นความได้เปรียบของทุนในสังคมอย่างชัดเจน ขณะที่คนกลุ่มอื่นๆตกอยู่ในสภาพที่ถูกกระทำและเป็นเหยื่ออย่างไม่รู้ตัว ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตร แรงงาน และรวมถึงสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่นป่าไม้เมื่อ 50 ปีที่แล้ว มี 70 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ แต่ในปี 2536 เหลือเพียงร้อยละ 10 ของพื้นที่ (เสกสรรค์ ; 2536 : 16) ส่วนทางด้านแรงงาน หากคำนวณตามทิศทางของแผนพัฒนาฉบับที่ 7 ในปี 2530 จะมีจำนวนผู้ที่มิงานทำทั้งภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ทั้งหมด 34.9 ล้านคน (กัลยา ; 2535 : 123) แต่ในบรรดาแรงงานดังกล่าวนี้ยังคงอยู่ในสภาพที่คล้ายๆกับช่วงปี 2529 ที่รัฐมีนโยบายการผลิตเพื่อการส่งออก คือรัฐไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดระบบแรงงานสัมพันธ์ เพื่อทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล นายจ้าง (ทุน) และลูกจ้างมีความเป็นธรรม ซึ่งส่งผลให้โอกาสในการต่อรองกับนายจ้างของคนงานลดน้อยลงด้วย (สังคีต ; 2535 : 105) นี่ไม่นับถึงความปลอดภัยของลูกจ้างจากการทำงานในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งลูกจ้างได้รับอัน

ทรายจากการทางานสูงจนถึงร้อยละ 7.9 ต่อปี ซึ่งอันตรายที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคืออันตรายที่มา
จากเครื่องจักร (มาลีณี ; 2535 : 177)

ปรากฏการณ์ที่ป็นต่อกลุ่มอื่นๆของทุนในสังคมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ใช่
รัฐที่มีลักษณะเป็นกลางที่อำนวยความสะดวกให้กับประชาชนทุกกลุ่ม (Banleave and
O'Leary ; 1988 : 44-45) แต่เป็นรัฐที่เปิดโอกาสให้ความสัมพันธ์กับคนบางกลุ่มหรือ
กระทั่งเป็นเครื่องมือของคนบางกลุ่ม ซึ่งก็คือ กลุ่มทุนนั่นเอง สภาพดังกล่าวมีความสำคัญ
เป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาความสัมพันธ์ของรัฐ ทุน และประชาชน ขึ้นมาให้ปรากฏเป็นรูปธรรม
โดยเฉพาะในช่วงปี 2531-2535 ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาในวงการรัฐศาสตร์ต่อไป

เหตุผลของการศึกษา

เหตุผลของการศึกษาคั้งนี้มีด้วยกันหลายประการคือ

1. ในช่วงของการศึกษาคือปี 2531-2535 นั้น มีหัวหน้ารัฐบาลหรือนายกรัฐ
มนตรี มาจากตัวแทนที่เป็นฝ่ายทุนทั้งสองคน คือทั้ง พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และนาย
อานันท์ ปันยารชุน และเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยเติบโตสูงที่สุด ตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา กล่าวคือมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงถึง 10-11%
ในปี 2533 และปี 2534 เมื่อพิจารณารายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บกับรายจ่ายจริง เท่ากับ 387,
500ล้านบาท ทว่าห้วงประมาณอยู่ใภาวะที่สมดุลเป็นครั้งแรกในรอบ 10 ปีคือตั้งแต่ 2525
-2534 (siam Almanac ; 2533-2534 : 597) ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นถึง
ความคล่องตัว และการเติบโตทางเศรษฐกิจ นั้นหมายถึงสภาวะโอกาสที่ดีแก่ฝ่ายทุน ใน
อีกด้านหนึ่งการเติบโตในช่วงนี้สัมพันธ์กับการค้าระหว่างประเทศที่เติบโตขึ้น และได้เปรียบ
ดุลการค้ากับต่างประเทศถึง 7 ประเทศที่สำคัญๆเช่น สหรัฐอเมริกา เนเธอร์แลนด์ สิงคโปร์
ฮ่องกง เยอรมัน อิตาลี อังกฤษ (Siam Almanac ; 2533-2534 : 647)ซึ่ง
แสดงให้เห็นว่าการเติบโตของเศรษฐกิจไทยแยกไม่ออกจากเศรษฐกิจโลก

ดังนั้นหากศึกษาในช่วงที่เศรษฐกิจเติบโต และมีหัวหน้ารัฐบาลที่มาจากตัวแทน

ของนายทุน จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนว่ารัฐมีบทบาทส่งเสริมกลุ่มทุนหรือไม่และทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสามส่วนออกมาในรูปใด ทั้งนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นรูปธรรมที่จะนำเสนอสนับสนุนหรือคัดค้านทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาด้วย

2. ในช่วงที่ทำการศึกษานี้ประเทศไทยประสบกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 ก.พ. 2534 สภาวะทางการเมืองดังกล่าวส่งผลต่อบรรยากาศทางเศรษฐกิจในภาวะที่เศรษฐกิจเติบโตแน่นอนกับระบบเศรษฐกิจโลก หากทำการศึกษาช่วงนี้จะเห็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มทุน ที่มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลและเห็นความสำคัญของการตัดสินใจของรัฐบาลว่ามีแนวโน้มมุ่งไปสนับสนุนฝ่ายใด ทุน หรือประชาชน ในขณะที่เดียวกันก็สามารถเห็นถึงความสัมพันธ์ของทั้งสามส่วนด้วย

3. ในช่วงที่ทำการศึกษามีภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองโลกที่สำคัญเกิดขึ้นหลายประการเช่น สงครามอ่าวเปอร์เซีย, การเกิดขึ้นและการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบภูมิภาค, การล่มสลายของประเทศไทยในแถบยุโรปตะวันออก สิ่งเหล่านี้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล และเป็นตัวชี้วัดว่าจะส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล อย่างไร และเพื่อใคร ซึ่งสามารถทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทุน และประชาชน ภายในประเทศด้วย

4. การศึกษาครั้งนี้มีแรงบันดาลใจจากงานของนักวิชาการไทยสองคน คืองานของ รังสรรค์ ธนะพรพันธ์ เรื่อง กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย : บทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง 2475-2530 (รังสรรค์ : 2532) และงานของอนุสรณ์ ลีมณี เรื่องโครงสร้างของนโยบายการร่วมมือระหว่างรัฐและทุน : การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับการปรับกลยุทธ์ของรัฐในประเทศไทย (อนุสรณ์ : 2534) โดยที่งานชิ้นแรกชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจว่ามาจากระบบทุนนิยมโลกและชนชั้นนำทางอำนาจ ชูนางานนักวิชาการ พรรคการเมือง และรัฐสภา ขณะที่งานของ อนุสรณ์ นั้นพูดถึงการปรับโครงสร้างของการปรับยุทธศาสตร์นโยบายรัฐ ว่ามีข้อจำกัดมาจากเศรษฐกิจการเมืองโลกและสภาพเศรษฐกิจการเมืองในประเทศ แต่งานของทั้งสองไม่ได้ชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและทุนเอาไว้แม้จะระบุว่า การปรับกลยุทธ์ในนโยบายของรัฐทำให้นายทุนที่อยู่ในคณะกรรมการร่วมภาคีรัฐบาลและเอกชนได้เปรียบยิ่ง

จีน (อนุสรณ์ ; 2534 : 114) ก็ตาม ขณะทำงานของ รั้งสรรค ระบุเพียงมติของกรอ. ที่เสนอโดยภาคเอกชน และจำแนกตามเป้าหมายเศรษฐกิจเอาไว้ (รั้งสรรค ; 2532 : 183-185) แต่ก็ไม่ได้พูดถึงน้ำหนัก หรือ ความสำคัญของภาคประชาชนที่มีในนโยบายรัฐ การที่เป็นเช่นนี้สาเหตุหลัก ๆ คงมาจากจุดเน้นในการศึกษาของแต่ละคนที่ทำให้น้ำหนักพูดถึง สิ่งที่ผู้เขียนกล่าวมา งานชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาเพื่อให้เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของทั้ง ทูนและประชาชน ในนโยบาย (เข้าชมติคณะรัฐมนตรีเป็นหลัก) ว่ารัฐให้ความสำคัญกับฝ่าย ใดมากกว่ากัน และทำให้อารมณ์แบบความสัมพันธ์ของรัฐ ทูน และประชาชนออกมาในรูปแบบใด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ต้องการทราบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูน ประชาชนในช่วง 2531-2535 ว่ามีลักษณะใด เช่น เป็นความสัมพันธ์ที่รัฐมีความอิสระที่จะแทรกแซงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้ทั้งฝ่ายทูนและประชาชนหรือเป็นความสัมพันธ์ที่รัฐ ต้องอาศัยกลุ่มทุนจึงให้ความสะดวกและเป็นพันธมิตรกับทูนเป็นลักษณะเดียวกันก็ละเลย หรือคดบังกับภาคประชาชน

2. ผู้เขียนต้องการทราบว่าทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีพลังในการอธิบายหรือไม่ อย่างไร

3. ต้องการนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาขั้นสูงต่อไป รวมทั้ง ต้องการนำผลการศึกษาที่ได้มาอธิบายปัญหาเรื่องประเทศไทยด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในวง การศึกษาต่อไป

สมมุติฐานในการศึกษา

1. ประเทศไทย เป็นรัฐที่เอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนเป็นหลักและภาคประชาชนจะ เสียเปรียบ

2. บนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูต และประชาชนนั้น ทูตจะใช้รัฐ(รัฐบาล) สร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มทุน โดยผ่านเป็นนโยบายของรัฐ ทั้งในรูปของนโยบายที่แถลงต่อสภาและในรูปของมติคณะรัฐมนตรี ทั้งในลักษณะที่ชัดเจน หรือ แอบแฝง เป็นต้นว่ารัฐอ้างความชอบธรรมในการตัดสินใจนโยบายต่างๆว่าทำเพื่อประชาชนหรือสาธารณะ แต่ความจริงแล้วต้องการทำเพื่อกลุ่มทุนเป็นหลัก ขณะเดียวกันเพื่อไม่ให้ถูกต่อต้านจากประชาชน รัฐก็จะสร้างนโยบายบางประการขึ้นมา เพื่อเอื้อต่อสาธารณะในบางระดับด้วย แต่เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว จะออกมาในสัดส่วนที่ทุนได้เปรียบในอัตราที่สูง ดังนั้นความสัมพันธ์ของทั้งสามส่วน จึงออกมาในเชิงที่รัฐเป็นพันธมิตรกับทุน ส่วนประชาชนจะตกอยู่ในภาวะที่เป็นเปี้ยล่าง

3. การที่รัฐเข้าข้างทุนเป็นหลัก เนื่องจากแรงเหวี่ยงของสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศในปี 2531 - 2535 ด้วย

4. การที่รัฐเข้าข้างทุนเป็นหลักเนื่องจากสภาพการณ์เศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศในช่วง 2531 - 2535 เอื้ออำนวยด้วย

5. ปราบกฏการณ์ในข้อที่ 2 และข้อที่ 3 เห็นได้ชัดจากการประเมินบทบาทของนโยบายรัฐบาลในรูปของมติคณะรัฐมนตรีในช่วงปี 2531 - 2535

กรอบคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

1. ทัศนะของรัฐเนโอมาร์กซิสต์
2. พสัมพันธ์กับทฤษฎีรัฐในโลกที่สาม

ระเบียบวิธีการศึกษา

1. การศึกษาครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์นโยบายรัฐบาลในรูปของมติคณะรัฐมนตรีในช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษา ทั้งนี้เพื่อดูว่านโยบายรัฐบาลในช่วงนั้นมีความสัมพันธ์กับข้อเสนอของฝ่ายทุน และข้อเสนอของฝ่ายประชาชนอย่างไร

นโยบาย หมายถึงแผนงานของรัฐบาลที่สร้างมาโดยจงใจเพื่อใช้ในการบริหารประเทศ ทั้งในรูปของนโยบายที่แถลงต่อสภาและมติคณะรัฐมนตรี